

delo v arhivih in arhivskih organizacijah

Školjeloško zborovanje arhivskih delavcev Slovenije

Branko Šuštar

Dvodnevno zborovanje arhivistov in arhivarjev Slovenije v Školji Loki je 17. in 18. oktobra 1991 obravnavalo pod naslovom Varstvo arhivskega gradiva v luči bodoče zakonodaje bistvena vprašanja te dejavnosti.

Po otvoritvenem govoru predsednika školjeloške občine **Petra Hawline** je o bogati preteklosti Školje Loke in Loškega gospostva govoril mag. **France Štukl**, vodja tamkajšnje enote ljubljanskega zgodovinskega arhiva. Popoldne pa so kakih 60 arhivskih delavcev pritegnila strokovna vprašanja arhivske prakse. Zborovanje je bilo zastavljeno tako, da so posamezni referenti s kratko obravnavo posameznih vprašanj predstavili prakso po sedanji zakonodaji, opozorili na problematiko in kdaj tudi nakazali možne (boljše) rešitve. Strokovna spodbuda posvetovanja so bile strokovne osnove za novo zakonodajo, ki jih je maja 1991 pripravil dr. Jože Žontar (Strokovne osnove za pripravo dela zakona o naravni in kulturni dediščini, ki se nanaša na arhivsko gradivo in arhive, tipkopolis, 15 str.). V soočanju doslej uveljavljenih rešitev z načrtovanimi je posebej živahna diskusija – doslej kar premalo uveljavljena na tovrstnih srečanjih – pomenila osrednji del posvetovanja.

O temi **valorizacija ustvarjalcev in dokumentarnega gradiva** je **Marjeta Čampa** (Arhiv Inštituta za novejšo zgodovino) predstavila tiske in posebej drobni tisk kot mejno gradivo ter se zavzela za njegovo upoštevanje v zakonodaji. Koristen prispevek o vplivu družbenoekonomskih sprememb na valorizacijo ustvarjalcev s področja gospodarstva po letu 1945 je pregledno predstavila **Marija Kos** (ZAL, enota Kranj), nato pa je sledilo iskrivo razmišljanje nestorja slovenskih arhivistov **prof. Antoš Leskovec** iz Maribora (PAM) o valorizaciji. Bodoča sveča še ne sveti, luč bodoče zakonodaje pa nam že, smo slišali njegovo misel ob naslovu zborovanja, se sprehodili ob brstenju arhivskih predpisov, problematiki rokov izročanja ter vprašanja hrambe prejetih spisov (npr. republiške uprave), saj je Maribor za raziskovalca le kar daleč od Ljubljane. V diskusiji na to temo je **Marija Hernja Masten** iz ptujskega arhiva opozorila na okroglo mizo o valorizaciji leta 1981 na Ptuj, izpostavila pa je problem kriterijev in novih temeljev valorizacije ustvarjalcev, ki jih primer družtev kar ponuja. **Davor Eržišnik** iz Arhiva Hrvatske je omenil hrvatsko kategorizacijo iz leta 1988 s tremi kategorijami imetnikov in ustvarjalcev. **Vlado Žumer** iz Arhiva

Republike Slovenije pa je menil, da homo prišli na zahodno prakso: uprava, sodstvo in državne firme, privatna podjetja pa ne. Drobni tiski naj pridejo v arhiv kot del fonda, pa tudi v knjižnice, saj ga obsegata obe definiciji gradiva. Slišalo se je še mnenje, naj dokumentacija inovativnosti, izumov itd. ukinjenih firm le najde pot v arhiv.

O varstvu arhivskega gradiva pred prevzemom v arhiv je najprej razmišljal dr. **Peter Pavel Klasine** (PAM). Zavzel se je za samostojni arhivski zakon, za varstvo arhivskega gradiva pri državnih institucijah in privatnih ter za obveznost ustvarjalcev do arhivskega gradiva, ki bo ostalo pri njih. **Slavica Tovšak** (PAM) je načela aktualno vprašanje arhivarjev v delovnih organizacijah, probleme stečajev in arhivov ter zbiranja arhivskega gradiva s strani muzejev, pri čemer je zavrnila mnenje, da je vseeno, kje se arhivsko gradivo hrani in da je važno le, da se ohrani. Kot probleme je izpostavila nadzor in sanacije nad imetniki arhivskega gradiva ter nove (računalniške) nosilce informacij. Svoje izkušnje z gospodarskimi arhivi je predstavila **Aleksandra Pavšič Milost** (PANG) in nas seznanila s podatkom, da je 50 % valoriziranih ustvarjalcev s tega področja že odbralo arhivsko gradivo za čas do 70. let, kar je razveseljivo. Podprla je začasno vračanje arhivskega gradiva ustvarjalcu in se zavzela za to, da je tudi pri praktični uporabi uveljavljena praksa kot pri posojanju za razstave. Glede roka prevzemanja v arhiv je predlagala krajši rok od 30 let, nekje med 10 in 30.

Problem arhivarjev v delovnih organizacijah je predstavil v diskusiji **Rado Vodenik** (Donit Medvode), saj ti trepetajo, kdaj bodo po mnenju gospoda (tovariša) direktorja odpuščeni kot nepotrebni. Strokovnim arhivom pa je kaj malo mar zanje! Ko arhivarjev ne bo, ne bo tudi arhivskega gradiva. Upati je, da Arhivsko društvo Slovenije, ki vključuje arhiviste in arhivarje, te problematike ne bo prezrlo. Ob problematičnih izkušnjah smo slišali še eno spodbudno rešitev, ko ob novi ureditvi podjetja to izvaja tudi arhivarsko delo za druge (**Katarina Ivančič**, KLI Logatec). Zakon naj bi varoval le javno arhivsko gradivo, zasebno pa le načeloma (oz. konkretno le z odločbo), je omenil dr. **Jože Žontar**, ki je kot realen rok prevzemanja ob nizozemskih izkušnjah omenil 20 let, kot količino pa 5% od dokumentarnega gradiva. S stališča arhivistike je ločevanju arhivskega gradiva oporekal dr. **Peter Pavel Klasine** in se zavzel za varovanje arhivskega

gradiva neglede na državno ali privatno lastnino, kar kaže, da bo to še povzročalo probleme med željami stroke in njenimi možnostmi.

Popoldanski spored se je nato nadaljeval s temo **zbiranje in prevzemanje arhivskega gradiva**. **Boris Rozman** (ZAL) se je ukvarjal s tovrstnimi vprašanji pri društvih, **Ivanka Uršič** (PANG) pa pri privatnikih. Pri tem ni mogla mimo odnosa med arhivi in muzeji pri zbiranju tovrstnega gradiva. Zavzela se je za celovitost fondov in strokovno ureditev gradiva, manj razumevanja pa je imela do muzejev. Ti se »krčevito« branijo izročiti arhiva arhivsko gradivo, ki so ga sami zbrali. V diskusiji je **Vladimir Žumer** omenil potrebo po uskladitvi definicij arhivskega, knjižničnega gradiva in muzealij ter komisij teh institucij, ki bi reševala probleme. **Branko Šuštar** pa je opozoril na kar spravljivo obravnavo problemov arhivi-muzeji z muzejske in arhivske strani na posvetovanju v Postojni jeseni 1989 (objavljeno v: Argo št. 29-30/1990). Prizadevati pa si je treba za hrambo in obdelavo gradiva po arhivskih načelih, za nedeljivost fondov in za posredovanje informacij (**Marija Hernja Masten**, **Vladimir Žumer**). Zgodbno o črnih kovčkah direktorjev je mag. **France Štukl** opozoril na pestro vsebino gradiva pri posameznikih.

Nove vrste gradiva sta predstavila sodelavca mariborskega pokrajinskega arhiva. **Miroslav Novak**, ki je tudi vodil popoldanski del posvetovanja, je govoril o arhivski informacijski tehnologiji. Pri tem je predstavil trinivojski pristop (splošni zakon, specifični problemi v pravilnikih, konkretne rešitve in predpisi arhiva) in računalniške zapise. Analogne zapise informacij (avdio, video) je predstavila **Zdenka Rajh** ter opozorila na pomen materialnega varstva video zapisov: s trajnostjo 10 let (plus 2 leti) in na problem originalov. Na sodobno problematiko se je navezovala tudi predstavitev sistema za arhiviranje dokumentov Canon file 250, ki na en optični disk lahko prenese 512 MB (13.000 strani A4 oz. 3 tm gradiva). Cena zanimivega sistema arhiviranja je okoli 30.000 DEM.

Zal je prav za konec ostala še ena od osrednjih strokovnih tem: obdelava arhivskega gradiva. o čemer je na podlagi pravilnika o tem spregovorila na primeru fondov uprave z velikimi količinami gradiva **Sonja Anžič** (ZAL). Delovni dan se je končal z izrednim občnim zborom Arhivskega društva Slovenije o delovanju društva v Zvezi arhivskih delavcev Jugoslavije. Čeprav je že poleti prišla pobuda za izstop iz zveze, se je o tem razpravljalo šele sedaj. Ob razpravi, ki je zagovarjala samostojno sodelovanje s strokovnimi organizacijami, omenjala pa tudi ugotovitev, da brez enega od društev jugoslovanske zveze pač ni, je društvo izstopilo iz zveze.

Uporaba arhivskega gradiva je bila tema, na katero so drugi dan posvetovanja pripravili kratke prispevke štirje referenti: **dr. Peter Pavel Klasinc** je razmišljal o vlogi arhivov med hrambo kulturne dediščine in servisoni za posredovanje informacij. Načel je zanimivi problem posredovanja originalov za praktično uporabo sodiščem (česar ne podpira) ter vprašanje varovanja osebnih podatkov, kar ni stvar arhivov, ampak uporabnika. **Marjetka Legat** (PAM) je predstavila sistem uporabe (evidenca) in

se zavzela za poenotenje uporabe in za omejitve uporabe osebnih zadev, predlagala pa »arhivbus« kot obliko približevanja arhiva ljudem. Zanimivo razmišljanje je predstavil **Marko Polensek** (ZAL, enota Novo mesto): Uporaba arhivskega gradiva ne sme biti ujetnik političnega sistema in arhiv je le končni upravljalce (!) arhivskega gradiva. Za zlorabe podatkov iz arhivskega gradiva ne odgovarja arhiv (kakor železnica ne odgovarja, da je prodala vozno karto nekomu, ki je šel v Ljubljano krast), temveč naj raje gleda, da bo vsakogar, ki raziskuje, sprejel prijazno! Temo uporabe arhivskega gradiva je nadaljeval **Gasper Šmid** (ARS) s predstavitvijo problematike kopiranja gradiva, ki razvrednoti unikatno arhivsko gradivo in uporabo gradiva mladotnim šolarjem.

Diskusija je opozorila na problem uporabe arhivskega gradiva nekdanjih družbenopolitičnih organizacij, saj sklep koordinacije govori o zapori tega (mlajšega od 30 let), s tem pa bodo ovirane tudi raziskave novejšega časa (**Ljiljana Šuštar**). O problemu uporabe osebnih podatkov se je omenjal zakon o varstvu teh ter nemške izkušnje o problemih uporabe in zlorabe (**dr. Jože Žontar**), kar je bilo dopolnjeno z mnenjem diskusije nemškega posvetovanja, da za podatke, ki jih nekdo navaja iz arhivskega gradiva, odgovarja pisec članka in ne arhiv (**dr. Peter Pavel Klasinc**). Razpravljalo se je še o naših in tujih izkušnjah s plačevanjem arhivskih uslug (**Marija Oblak-Čarni**), o originalih in mikrofilmu (**Vladimir Žumer**, mag. **France Štukl**) ter o preveliki skrbi arhivistov za zapiranje arhivov (**Branko Šuštar**).

Poglavje **materialnega varstva arhivskega gradiva** je predstavila **dr. Duša Krnel Umek** (PAK) ter omenila vprašanje ustanoviteljstva arhivov in s tem financiranja prostorov, **mag. Jedrt Vodopivec** (ARS) je govorila o konservaciji arhivskega gradiva in predstavila angleški standard 5454 ter naš pravilnik iz leta 1969, ki vsebinsko ustreza, saj ga še nismo uresničili. **Dr. Klasinc**, ki je vodil petkov del zborovanja, pa je povedal ob tem naj zakon o arhivih o tej temi spregovoril nekaj več. V diskusiji pa se je razpravljalo o tem, kaj sodi v zakonodajo in kaj v standarde (= priporočila) in o kontroli uresničevanja tega (**Miroslav Novak**).

O temi **izobraževanje arhivskih delavcev in pripravnikov** v arhivih je spregovorila **Vesna Gotovina** (ARS), ki je predstavila tovrstno izobraževanje v Nemčiji in Italiji, **Slavica Tovšak** (PAM) pa je razmišljala o programu izobraževanja pripravnikov in arhivarjev: od slednjih je med leti 1983-88, ko je opravljalo izpit 181 arhivarjev na področju Pokrajinskega arhiva Maribor, kar 75% zamenjalo službo. **Nina Zupančič** (ZAL) se je ukvarjala z izobraževanjem pripravnikov v arhivih, kar je naložba za prihodnost; **dr. Jože Žontar** (ZAL), ki je o tem pisal dvakrat (v zadnjih letnikih Arhivov), je ob predmetu arhivistika na filozofski fakulteti omenil to kot predavanja na informativni stopnji, ki (naj) uvajajo prej k uporabi arhivskega gradiva kot na delo v arhivu. Za slednje pa naj bodo enkrat na teden predavanja za pripravnike v sklopu arhivske šole. Pri tem je zanimiv vtis, da strokovni nivo zaostaja na področju znanja zgodovine, ne arhivi-

stike. Glede izobraževanja je dr. Klasinc zagovarjal idejo o oddelku za arhivistiko (na eni od obeh univerz) oz. inštitutu za arhivistiko. Arhivski urad pri ministrstvu pa mu »zavdarja« po centralizmu. Pomembno pa je spodbujanje arhivistov k razmišljanju (»Ne zaspat!«) in možnosti za specialnosti posameznih arhivov. Po predstavitvi bavarske arhivske šole (Žarko Štrumbelj, ARS) se je vnela kar živahna diskusija o oddelku za arhivistiko, njenem predmetniku ter številu diplomantov, ki bi našli službo.

Pri temi organizacija arhivske službe je Marija Oblak-Čarni (ARS) poskrbela najprej za pogled na razvoj slovenskih arhivov, ki delujejo med republiško upravo (ARS) in občinsko kulturo (regionalni arhivi). Z najkrajšima členoma zakona o varstvu naravne in kulturne dediščine (101. in 102.) se je ukvarjala mag. Milica Trebše-Štolfa (PAK) in se zavzela za ažuriran popis arhivskega gradiva izven arhivov ter za kompleksne tematske inventarje. Vladimir Žumer (ARS) je predstavil najnovejši položaj Arhiva Republike Slovenije kot upravnega organa v okviru Ministrstva za kulturo in njegove naloge (arhivske strokovne naloge skupnega pomena, varstvo arhivskega gradiva, restavracija in konservacija). Pri tem je prvi sektor, ki naj obsega matično službo (z zbirnimi evidencami in INDOK službo), arhivsko šolo in inštitut, posebno zanimiv. Določene upravne naloge pa bi pokrival resor za varstvo arhivskega gradiva pri Ministrstvu za kulturo. O cerkvenih arhivih je spregovoril mag. Bogdan Kolar (Nadžkofski arhiv Ljubljana). Te institucije naj bi bile kot zasebne strokovne ustanove za varovanja arhivskega gradiva deležne ne le državnega nadzora, ampak tudi pomoči. Diskusija je odprla vprašanja pristojnosti ARS, saj se je ta na novo organiziral kot del uprave pred sprejetjem nove arhivske zakonodaje in pred posvetovanjem arhivistov o tej temi. Zato bojazen pred centralizacijo ni bila slučajna (dr. Klasinc).

Zborovanje v Škofji Loki, ki je bilo po družabnem utripu in številčni zastopanosti bolj skromno, se je končalo z ogledom mesta. S kratkimi referati, ki so spodbudili zanimivo in včasih tudi nasprotujočo si diskusijo, je bilo XIV. zborovanje arhivskih delavcev, presenetljivo dinamično v izmenjavi strokovnih mnenj. Izid zakona o arhivih pa bo pokazal, kaj in katere pripombe bodo doživele svoj odmev.

Arhivi, glasilo Arhivskega društva in arhivov Slovenije

Predstavitve v Cankarjevem domu v Ljubljani,
21.5.1991

Vladimir Žumer

Arhive so leta 1978 po dolgotrajnih prizadevanjih začeli izdajati Arhivsko društvo Slovenije in slovenski arhivi. V trinajstih letih je izšlo tudi XIII.

letnikov, vsak letnik pa obsega dvojno številko. Glasilo sofinancirajo Republiški sekretariat za raziskovalno dejavnost in tehnologijo, Republiški sekretariat za kulturo, slovenski arhivi z odkupom določenega števila izvodov, manjši del sredstev pa se nakaplja s prodajo. Pomembnejša od prodaje se nam zdi izmenjava ARHIVOV z petinsedemdesetimi domačimi in tujimi arhivi in znanstvenimi institucijami. Finančna sredstva vsako leto komaj zadostujejo za stroške tiska in papirja, avtorskim honorarjem pa so se arhivski delavci v teh letih praviloma odpovedovali oziroma morali odpovedati. Volonterskemu delu uredniškega odbora in vsem avtorjem prispevkov gre največja zahvala, da glasilo redno izhaja vsako leto, običajno meseca marca in sicer za preteklo leto. Vse to pa seveda vpliva na obseg in kvaliteto tiska, včasih pa tudi na strokovnost prispevkov.

V prvi številki so leta 1978 »ARHIVOM na pot« zapisali: »Ob glasilu ARHIVI moramo združiti arhivske delavce in jih spodbuditi, da bodo arhivska vprašanja tudi teoretično obdelovali, objavljali dosežke, izmenjavali izkušnje in polemizirali o rešitvah. Glasilo naj spremlja razvijanje raziskovalnih dosežkov v praksi, govori naj o živih in perečih vprašanjih, s katerimi se srečujemo ob delu vsak dan; od organizacije in načrtovanja dela v arhivih, vrednotenja gradiva, urejanja in popisovanja do uporabe. ARHIVI naj načrtno razširjajo in razglašajo napredne izkušnje, tudi tuje, obveščajo naj ne le o domačih, ampak tudi o tujih dosežkih...«

Zastavljeni cilji opredeljujejo tudi nujnost izdajanja lasnega slovenskega arhivskega glasila, ki pa še zdaleč ni namenjeno le ozkemu in maloštevilnemu krogu slovenskih arhivskih strokovnih delavcev. V veliki meri so Arhivi namenjeni uporabnikom arhivskega gradiva za raziskovalne, študijske, izobraževalne in kulturne namene, na drugi strani pa tudi občanom, državnim organom in drugim, ki uporabljajo gradivo za različne uradne, poslovne in osebne namene. Glasilo skuša razvijati strokovne, izobraževalne in informacijske funkcije arhivov ter povezovati arhivsko stroko z sorodnimi družboslovnimi vedami, zlasti zgodovino, pomožnimi zgodovinskimi vedami, informatiko itd., ter z širšo javnostjo.

Tem ciljem arhivske stroke na eni strani ter potrebam javnosti oziroma uporabnikov arhivskega gradiva na drugi, je podrejena tudi zasnova glasila, ki se v trinajstih letih ni bistveno spremenila, opazna so le nihanja v obsegu, v kakovosti, v tematskih in netematskih številkah, nesorazmerja v zastopanosti posameznih rubrik, itd.

Prispevki so torej standardno razdeljeni na naslednje rubrike:

- Članki in razprave
- Pomembnejše gradivo v domačih in tujih arhivih
- Iz prakse v prakso
- Iz arhivske zakonodaje
- Delo v arhivih in arhivskih organizacijah
- Ocene in poročila o publikacijah
- Osebnosti ter rubriki
- Nove pridobitve arhivov in
- Bibliografija arhivskih delavcev, ki sta omejeni